

NEUERSCHIENENE BÜCHER

(dankend erhalten)

Armenisches Kunstwerk, Vorarlberger Landesmuseum, Bregenz, 8. Mai—10. Juni, 1984, S. 46.

Catalogue, 1985 General. Leuven 1984, pp. 183.

Chada Vijay, Macedonian Studies, Quarterly Journal devoted to Macedonian History, Byzantine Studies culture and historic tradition of the Slavs in Southern Europe. Vol. 1, 1/1983, New Delhi 1983, pp. 106.

— — Macedonian Studies, Quarterly Journal devoted to Macedonian History, Byzantine Studies culture and historic tradition of the Slavs in Southern Europe. Vol. 1, 2/1983, New Delhi 1983, pp. 80.

— — Solonica Brothers: Creator of the Slav-Bulgarian Script. New Delhi 1981, pp. 56.

— — Zograph, Slav-Bulgarian Monastery, History, Significance and Present Situation. New Delhi 1981, pp. 44.

Der Völkermord an den Armeniern vor Gericht. Der Prozeß Talaat Pascha. Neuauflage: Herausgegeben und eingeleitet von Tessa Hofmann im Auftrag der Gesellschaft für bedrohte Völker. Reihe Pogrom. Kassel 1980, 138 S.

Djuritch Vojislav J., Vizantijske Freske i Jugoslaviji. Beograd 1975, pp. 236.

Documenti di Architettura Armena, Ketcharis. No. 11. Venezia 1982, pp. 59.

Documents on Ottoman-Armenians. Volume II. Ankara 1983, pp. XI + 188.

Emin Gevorg, Soviet Armenia. Yerevan 1982, pp. 32.

Enezian M. Garabed, Les connaissances médico-pharmaceutiques de l'Antiquité et du Moyen-Age à travers les manuscrits arméniens. Rheinfelden, 1982, pp. 109.

Exposition d'Architecture arménienne du IV au XVIII siècle, le 4—14 Juin 1973. Beyrouth 1973, impr. Atlas, pp. 60.

Festival at Anjar city of the Omayyads. In: Lebanon Gazette No. 16, November 1974, p. 1—2. Beirut.

Gandolpho Francesco, Le Basiliche Armene IV—VII Secolo. Roma 1982, De Luca Ed., pp. 141 + 283 fig.

Gelalian B., Due Vocalizzi per Soprano. Milano 1968, Edizioni Curi, pp. 8.

Geschichte meiner Vorfahren, Venedig 1982, 86 S.

Godjamanian Puzant, Exhibition Alec Manoukian Art Center 30 January — February 1974. Beirut 1974, pp. 12.

Gombos Károly, Régi Anatóliai Szőnyegek, Alte Anatolische Teppiche. Szombathely 1982, pp. 32.

— — Régi Kaukázusi szőnyegek, Alte Kaukasische Teppiche, Old Caucasian Rugs. Szombathely 1983, pp. 28.

Greppin Joh A. C., Annual of Armenian Linguistics. Volume 5, Cleveland State University, Ohio 1984, pp. 122.

Gudonian Haig, A Catalog of his Compositions and library holdings. De Land, Florida 1982, pp. 44.

Hacikyan A. J., The Battle of the Prophets. Montreal—Toronto—New York—Los Angeles 1982, Abaka publ., pp. 224.

Haigazian College Beirut, Focus 1980—1981, Volume 9 & 10, pp. 216, Beirut.

Haudry Jean, La religion de la vérité dans l'épopée arménienne. Etudes Indo-Européennes, No. 2. Avril 1982, Lyon 1982, pp. 65.

Heiser Lothar, Das Glaubenszeugnis der Armenischen Kirche. Trier 1983, Paulinus Verlag, pp. 314.

Histoire de mes Ancêtres, Venise 1977, pp. 86.

Hovannisian Richard G., The Armenian Case: Toward a just Solution. Hai Tad/6. Jerusalem 1982, pp. 24.

Huxley George, Antecedens and Context of Digenes Akrites. Reprint from Greek-Roman & Byzantine Studies. Volume 15, Nr. 3, p. 317—338.

— — Problems in the Chronography of Eusebius. Dublin 1982, Royal Irish Academy, p. 183—196.

— — Topics in Byzantine Historical Geography. In Proceedings of the Royal Irish Academy, Section C., Volume 82, C, Nr. 4, Dublin 1982, p. 89—110.

Indjéyan Lazare, Mirage arménien et Miradors. Paris 1980, pp. 188 + 2.

Intourist, Armeniens Intourist empfiehlt. Moskau, pp. 16.

— Intourist of Armenia Offers. Moscow 1980., pp. 16.

— Sowjetarmenien. English. Möscow 1980, pp. 20.

— Soviet Armenia. Moscow 1980, pp. 20.

ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՌԻՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ

ԹԻԻ 1-12

ՅՈՒՆՈՒԱՐ-ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ՂԸ. ՏԱՐԻ 1984

ԱԹԵՂԱՀԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՌԻՌՀԱՅԻ

ԹՈՒՂԹ՝ ԱՌ ԳՐԻՍՏՈՆԵԱՅՍ ՊԱՐՍԻՑ ԱՇԽԱՐՀԻՆ՝

ՎԱՍՆ ՀԱԻԱՏՈՑ*

Երես 1.

1. Գրած էք ի վերնագրին. «Ճառ Աթեղահաի Ուռհաի եպիսկոպոսի ի ժողովն Նիկիոյ եւ յաստուածուրբիւնն ֆրիստոսի», ենթագրերով զվերջին հինգ բառով. եւ ի ծանօթութեան կ'ըսէք. «Սոյն խորագիրը մենք աւելցուցինք. ձեռագրին մէջ կայ միայն «Ճառ Աթիղահաի Ուռհաի եպիսկոպոսի»»:

Հաւազոյն կը համարիմ վերնագրել. «Աթեղահա եպիսկոպոսի Ուռհայի Թուղթ առ քրիստոնեայս Պարսից աշխարհին վասն Հաւատոց»: Գրութիւնդ Թղթոյ կամ Նամակի ձեւով է, ինչպէս յայտ է ի սկզբնաւորութենէն. «Աւետարանիչք բարեաց, քարոզիչք խաղաղութեան, ընտրեալք ի հեթանոսաց, աւրհնեալք եւ երանեալք ծնունդք սուրբ Եկեղեցւոյ, ողջոյն եւ խաղաղութիւն բազմացի ձեզ ի մի ճշմարիտն Աստուծոյ»: Տե՛ս զայս բազմացի ձեզ ի Դանիէլ, 2, 26, — յԱ. Պետրոս, Ա, 2, — յԲ. Պետրոս, Ա, 2, — ի Յուզա, 2, այլովքն հանդերձ: Նիւթ դըրութեանդ են Հաւատք. այս եւս կը յայտնուի ի վերջին բանիցն յերես 24. «Այս են Հաւատք ճշմարիտ՝ որպէս Հաւատայ եկեղեցի»¹: Շատ հաւանական է որ Աթեղահա գրած է զայս

¹ Յաւելի ի 26 Յունուարի 1909:

* Այս գրութեանը պահուում է Նորայր Ն. Բիւզանդացու դիւանում, Թղթ. 4:0, Վաւ. 9:27: Բուն վերնագրից առաջ, որի «Թուղթ առ քրիստոնեայս Պարսից աշխարհին» բառերի մասին էջատակում նշել է: «Յաւելի ի 26 Յունուարի 1909», հեղինակը գրել է հետեւեալ տողերը. «Յանձնեցի Հ. Յովհ. Թորոսեանի ի 20 Փետրուարի 1909: Ի 5 Դեկտեմբերի 1908, ի ժամ 10:10—11:40 Առաւաւտու, եկն առ իսկ Հ. Յովհաննէս Թորոսեան, եւ յանձնեաց ինձ ի քննութիւն գիրք

Թուղթ առ քրիստոնեայս Պարսից աշխարհին, զորս կը կոչէ «ընտրեալք ի հեթանոսաց», ըստ որում եւ Մարութա, ի ձառին ի Վկայսն Արեւելից (Սուփ. Հայկ., Ի, 153), «Մերոցն հեթանոսաց» ըսելով՝ կ'ակնարկէ ի քրիստոնեայ ծերս Պարսկաստանի զորս կոտորեց Շապուհ Բ Որմզդեան²:

Աթեղահայի Թուղթս թարգմանութիւն է Առաջին Աշակերտաց Սահակայ եւ Մաշտոցի յասորոյն. արժան էր գրել «ի ժողովն Նիկիոյ», (եւ ո՛չ Նիկիոյ). Նիկիոյ, Ասիայ, Իտալիոյ, եւ այլն, Երկրորդ Թարգմանչաց հորովք են:

Զբառսն² տէր, կոյսն, եկեղեցի, առաքեալ հրեշտակ, գիրք, երբ կը նշանակեն Աստուած, զԱստուածածին կոյսն, Հաւատացելոց ժողով, զԵրկոտասանսն, զՀոգեղէնսն, զԱստուածաշունչ Գիրս, գրել միշտ գլխագրովք Տէր, կոյսն, եկեղեցի, Առաքեալ, Հրեշտակ, Գիրք: Այսպէս եւ զանձինս Եր-

«Ճառ Աթեղահաի Ուռհաի եպիսկոպոսի ի ժողովն Նիկիոյ եւ յաստուածուրբիւնն ֆրիստոսի»: Ի նմին աւուր նշանակեցի ի լուսանցսն զիմ Դիտողութիւնս եւ Ուղղութիւնս՝ զորս աստ գրեմ ոճով, յաւելլով եւ ինչ ինչ որ ապա անկան ի միտս: Առ Մեծապատիւ Հ. Յովհաննէս Վ. Թորոսեան: «Ոճով գրելք սկսել է Դեկտեմբերի 14-ին (1908 թ.), ինչպէս նշել է էջատակում: Նորայրը սովորութիւն է ունեցել գրելքէ ամեն ինչ թուագրել: Հ. Յովհ. Թորոսեանն այս բընագիրը Նորայրի առաջարկած վերնագրով հրատարակել է Բազմավեպում 1911 թ., լատ. թարգմ. 1942-ին: Սրան անդրադարձել է բանասէր Յակոբ Անասեանը «Արմատ Հաւատոյ»-ի աղբիւրներից (Գ)», յօդուածաշարում (ՀԱ, 1983, էջ 89—92): (Մարտիրոս Միմանեան):

² 15 Դեկտեմբեր 1908:

բորդութեան, Հայր, Որդի, Սուրբ Հոգի- նմանապէս Արարիչն, Հաստիչն, Աստուած- որդին, Տեառնորդին, Կենարարն, Փրկիչն, Աւետարան: Դարձեալ՝ Սատանայ, Բելիար:

Գրել ամենուրեք աւ, եւ, (ո՛չ օ, եօ) . արդեւք, բարեւք, տեղեւք, ոչ արդեօք բարեօք, տեղեօք: Խնամ տանել կիրառու- թեանն: Չնոր հատածս տրոհել նոր տողե- րով:

Նշանակել զամենայն տեղիս վկայու- թեանց Սուրբ Գրոց, որով կը սրբաբարոյն ոչ սակաւ խանգարմունք ի բոլոր մատենա- գրութիւնս նախնեաց, ինչպէս եւ ի Թղթիս Աթեղահայի:

Համեմատել՞ զԹուղթս ընդ Եզնըկայ, Սեբերիանոսի, Ազաթանդեղի, Յաճախա- պատմին, եւ նշանակել զամենայն նոյնու- թիւնս եւ նմանութիւնս՞:

2. Յետ բանին «զտեղիս աղաւթից քրիս- տոնէից»՝ թուղթ ինկած թուի, զի յաջորդն չի յարմարիր:

Երես 2.

3. «Եւ քրիստոնեայ ճշմարիտ՝ ետ ճա- կատ»: Պակասել թուի:

4. «Ընդ Ղիկինիս եւ ընդ Մարտիոսի»: Ուղղել «ընդ Մարտի[նի]ոսի»: Տե՛ս զայս Մարտինիանոս (զդ. Martinien) ի Բագմա- վէպն 1861, երես 272 ա, բ, եւ յայլ Պատ- մութիւնս Մեծին Կոստանդիանոսի:

Նոյնպէս եւ յԱզաթանդեղ, 646, «զՄար- տիանոսն ... եւ զՂուկիանոսն», ուղղելի են զՄարտի[նի]անոսն, զՂիկիանոսն: Անհմուտն V. Langlois, յիւր Collection des historiens anciens et modernes de l'Arménie, 4. Ա., 185, կարծեմ «Մարտիանոս» անուամբ հասկացած է զ«Մարկիանոս»՝ որ թագաւորեց յամսն 450—457, եւ կ'ընդվայրաբանէ: Խնդրեմ քըն- նել, եւ հաղորդել ինձ զիւր զրածն:

5. «Եւ եղեն աւուրս հնգետասան, եմոյծ գնոսս ի պալատն» [«ի պալատն» թէ «ի պաղատն»]: Պակասել թուի:

6. «Եւ ընդ Հօր ընդ Որդւոյ փառաւո- րի»: Փոխել «եւ ընդ Հաւր [եւ] ընդ Որդւոյ»:

3 Յաւելի 30 Յունուարի 1909: 4 26 Յունուար 1909:

Երես 3.

7. «Անխառնելի բնութեամբն». — «ան- խառնելի զաւրութիւնն», յերես 15, ուր կը գրէք. «Անսովոր առ զբիչս Ոսկեղարու»: Կայ՞ եւ անգնելի յերես 17, զոր տե՛ս աստէն ի Թիւն 28՞:

— Լի բայածականիւ բառից բացասականք՝ ան- մասնկամբ չկարեն «անսովոր» կոչուել ի զիրս Առաջին Աշակերտաց, ինչպէս կը ցուցանեն յաջորդքը.

- Անագղելի. Բրս., Վեցար., Ա., 21.
- Անասելի. Ոսկ., Ա Թես., է, 448. — Նոյն, Հն., ԺԸ, Յորդ., 272, ԻԵ, 356.
- Անըմբռնելի. Ոսկ., Ես., Լ, 188. ԼԳ, 211. ԿԱ, 458. — Նոյն, Մտք., ԼԳ, 504. ԿԳ, Յորդ., 37. ԿԵ, 44. — Ազաթ., 274, 283.

— Անկշռելի. Ազաթ., 553—554 (ըստ Նոր Հայկազենին ի բառն Անկշռելի, «անկշռ- ուելի ական տեսանելեաց», ուր Զեռա- զիրն Աբրահամ Երիցու ունի «անկշռելի՛ ական տեսանելեաց», իսկ տպագիրն՝ «անկշռելութեան ական տեսանելոյ». — Ոսկ., Հն., Յորդ., 187. ԺԸ, Յորդ., 272. ԻԳ, Յորդ., 345 (ըստ Նոր Հայ- կազենին «գանկշռելի չարիսն» ի բառն Անկշռելի, իսկ տպագիրն սխալ՝ «գան- կրուուելի զչարիսն»). ԻԵ, Յորդ., 360.

- Անկտրելի. Ոսկ., Փիլիպ., Ը, 441.
- Անհանդուրծելի. Ոսկ., Մտք., ԼԱ, Յորդ., 479.
- Անհաւատալի. Ոսկ., Ես., է, 88.
- Աննառելի. Բրս., Վեցար., է, 138.
- Անմեկնելի. Եփր., Ի Նիուէացիս, 119.
- Անյաղթելի. Վարք Պաղայ Անպատա- կանի, Վարք Հարանց, 4. Ա., 3.
- Աններելի. Ոսկ., Մտք., ՀԸ, 77.
- Անշաւշափելի. Եփր., Համար., 71. — Իգնատիոս, Թուղթ առ Պողիկարպոս, գլ. Ա., երես 29.
- Անշարչարելի. Սեբեր., Բ, 11—12 (յորմէ եւ Յովհան Աւճնեցի յԸ դարու, ի ճառին ընդդէմ Երեւութականաց, 71). — Իգ- նատիոս, Թուղթ առ Պողիկարպոս, գլ. Ա., երես 29.

— Անջնջելի. Բիւզ., Գ, ԺԵ, 127, բ տպ.

5 30 Յունուար 1909:

- Անսահմանելի. Բրս., Վեցար., Ա., 21.
- Անսաստելի. Բրս., Վեցար., Ե, 102.
- Անվախճանելի. Ոսկ., Եբր., ԻԸ [Յորդ.] 550 (յորմէ եւ Սարգիս Շնորհալի յԺԲ դարու, ի Մեկնութեան Ա Յովհաննու, ճառ Բ, Յորդորակ, 650 ա).
- Անտաղտկալի. Ոսկ., Մտք., Լ, 464. — Նոյն, Հն., Լ, 413.
- Անտեսանելի. Իգնատիոս, Թուղթ առ Պողիկարպոս, գլ. Ա., երես 29.
- Անփոփոխելի. «Երկու անփոփոխելի իրաւքն», Եբր., Զ, 18, որ յայլ զիրս Առաջին Աշակերտաց ըսուած է «Երկու անշարժ իրաւք», Ոսկ., Եփես., Բ, 684—685. Եփր., Հեբր., Զ, 210. — «Երկուք անշարժ իրաւք», Կիւր., Կոչ., Ժ, 171: Բայց զբիչ վկայութեանն վա- հանայ Գողթնացոյ յԸ դարու՝ թուի թէ անփոփոխելի իրաւք կարգացած է ի Թղթին Եբրայեցոց, զի կը գրէ յերես 23 (Սոփ- Հայկ., ԺԳ) «գրեալ հրամանաւ հաս- տատուն եւ անփոփոխելի իրաւք»:

Երես 4.

8. «Բուղիսմամբ»: Գրել բխմամբ, եւ ի ծանօթութեան նշանակել. «Զեռագիրն՝ բուղիսմամբ»:

9. «Որպէս ասէ առաքեալն, թէ մի հաւատք է յամենեսին». եւ ի լուսանցին կը գրէք. «յորինակին հաւատոց»: Ուղիղ է հաւատոց, բայց կը պակասէ բառն հոգի: հաւատոց, բայց կը պակասէ բառն հոգի: Փոխել. «որպէս ասէ Առաքեալն, թէ «Մի [հոգի] հաւատոց է յամենեսին»: Սոյն վը- կայութիւն կը կրկնուի եւ յերես 8, զոր տե՛ս խոնարհագոյն ի Թիւն 13. «Եւ առաքեալ ասէ. «Մի հոգին [լաւ եւս՝ հոգի] հաւատոց յամե- նեսին», եւ առեալ է ի Թղթոյն Բ Կոր., Գ, 13. «Արդ ունիմք զնոյն հոգի հաւատոց»:

Երես 5.

10. «Որ ընկալաք»: Ուղղել որ[պէս], եւ նշանակել ի ծանօթութեան. «Զեռագիրն՝ որ»:

Երես 6.

11. «Եւ ստեղծուած մարդկութեան նորս մեծ է քան»: Թուի ուղղելի մարդկու- քեանն որ: [Գտի ի 28 Յունուարի 1909:]

Երես 7—8.

12. «Եւ Եսայի ասէ, քէ «Հաւատասցիք եւ ոչ առջիք ի միտ»: Ուղղել. «Եւ Եսայի ասէ. «Թէ [ոչ] հաւատասցիք՝ եւ ո՛չ առջիք ի միտ»: Տե՛ս Եսայի, է, 9. «Եւ եթէ ոչ հաւատայցե՛ք՝ եւ ո՛չ ի միտ առնուցուք», որ յՈսկ., Ես., է, 80, 82, թարգմանեալ է. «Եւ եթէ ոչ հաւատասցիք՝ եւ մի՛ ի միտ իսկ առջիք». «Քէ ոչ հաւատասցիք՝ եւ մի՛ առ- ջիք ի միտ», նման Թղթոյս Աթեղահայի: «Եւ ասէ մարգարէն. «Թէ ոչ (տպ. թէ «Ոչ») հա- տատասցիք՝ եւ ո՛չ իմասցիք», Կիւր., Կոչ., եր. 76—77. (4 Մարտ 1909): «Քանզի ասէ բանն. «Եթէ ոչ հաւատասցիք՝ եւ ո՛չ ի միտ առջիք», Մեծ Սոկրատ, Գ, իդ, 283. (10 Աւ- դոստոս 1912): — Նախնեաց ամենայն մա- տենագրութեանց մէջ՝ ի բազում տեղիս կը պակասի ոչ, եւ ի բազում տեղիս աւելորդ է եւ ջնջելի. Երկու տեսակէն ալ ունիմ հարկւրէ աւելի նշաւակեալ յիմ՝ Նախնիք* (Գտի ի 29 Յունուարի 1909:)

Երես 8.

13. «Եւ առաքեալ [զլիսագրով՝ Առա- քեալ] ասէ. «Մի հոգին հաւատոց յամենե- սին». եւ մեք հաւատամք կամք»: Լաւ եւս հոգի, զոր տե՛ս վերագոյն ի Թիւն 9: Իսկ հաւատամք կամք՝ թերեւս հաւատամք [եւ] կեամք. կամ՝ հաւատով կեամք, որ յերես 4 գրեալ է՝ «եւ մեք նովաւ եմք կենդանի, եւ հաւատամք՝ թէ...»:

14. «Երբեք». նոյնպէս եւ յերեսն 11, 18: Գրել երբեք, ինչպէս ուրեք, ուստեք:

Երես 10.

15. «Եւ տէրն [զլիսագրով՝ Տէրն] ասէ, թէ «Որդի մարդոյ ելանէ ուր էրն յառաջին»»: Ուղղել յառաջն, ինչպէս կ'ըսէ յերես 9, տողք 1—2. «ցանկային տեսանել զնա մարդ- կութեամբն որպէս յառաջն»: Իսկ ի Յով- հանէս, Զ, 63, գրեալ է. «Տեսանիցէք զՈր- դի մարդոյ՝ զի ելանիցէ ուր էր զառաջինն»: (Գտի ի 28 Յունուարի 1909:)

* Հեղինակի անտիպ ստուարածաւալ գործը, որ բնագրերի աղաւաղուած տեղերի սրբագրութիւններն մի անգին ժողովածու է (Մ. Մ.):

Երես 11.

16. «Ապա ուրեմն բարեօք ասէր, թէ» : Ուղղել բարեօք*, զի բարեօք է յոգնակի գործիական բարեօք բառի :

17. «Որ յօդս երկրի են եւ ի ծովու» : Փոխել «որ յաւդս, [եւ յ]երկրի են եւ ի ծովու» :

18. «Սոյնպէս եւ աստուածորդովն իւրով եւ հոգևոջն» : Ի լուսանցին կը համարիք թէ Ազաթանգեղեայ Աստուածորդի բառն է, մինչդեռ է սխալ միաւորութիւն Աստուած եւ Որդովն բառերուն : Ուղղել. «Սոյնպէս եւ Աստուած Որդովն իւրով եւ հոգևոջն» : Ըստ այսմ եւ յեփրեմ, 4. Դ, 82. «Եւ զմարայէլ աստուածորդի անդրանիկ անուանեաց» : ուղղել է՝ «Եւ զմարայէլ՝ Աստուած «Որդի անդրանիկ» անուանեաց» : Ըսի վերագոյն (ի թիւն 1)՝ թէ նշանակելով զամենայն տեղիս վկայութեանց Գրոց ի մատենագրութիւնս նախնեաց՝ ոչ սակաւ խանգարմունք կը սրբադրուին. վերոյգրեալ բանդ է ի գրոցն Ելից, Դ, 22. «Այսպէս ասէ Տէր. «Որդի անդրանիկ իմ Իսրայէլ»» : Տե՛ս միւս եւս սըխալ միաւորութիւն ի թիւն 29, կամակարանան, փոխանակ կամ տկարանան : Իսկ սխալ անջատումն մի եւ նոյն բառի՝ տե՛ս ի թիւն 32, ի նմանէ ցուցանելոյ, փոխանակ ի նմանեցուցանելոյ : (Գտի ի 10 Դեկտեմբերի 1908 :) :

Երեսք 11—12.

19. «Եւ զիս՞րդ լուիցուք «Հոգին վարիցէ զնա», եթէ ինքն հրամայիցէ հոգւոյն» : «Հոգին վարիցէ զնա» ոչ է կոչումն ի Գրոց : Ուղղել. «Եւ զիս՞րդ լուիցուք. Հոգի՞ն վարիցէ զնա, եթէ...» . Հոգի՞ն հարցականաւ :

Երես 12.

20. «Յարիանալ փառն Մովսեսի ասէ» : Թերեւս՝ «եւ զի մի իսկութեան են Հայր եւ Որդի եւ Հոգին Սուրբ, — [որո]ց արիանալ փառ[ֆ]ն, — Մովսեսի ասէ» : Տե՛ս «Արիանալ են փառք Տեառն ի տեղուջէ իւրմէ», Եզեկիէլ, Գ, 12 : (Գտի ի 1 Փետրուար 1909 :) :

* Եզեկիէլ երկի իր անտիպ բնագրում նորայրը ճիշտ է համարել բարեօք-ը փոխանակ տպ. բարեօք-ի (Մ. Մ.) :

Երես 13.

21. «Եւ Հոգւով բերանոյ նորա» : Լրացնել զլրճատեալ վկայութիւնդ. «Նորա [ամենայն զաւրութիւնք նոցա]», Մղ., ԼԲ, 6 :

Երես 14.

22. «Որ արար զմարմին մարդոյ ի հոգէ» : Գրչին ուսմակարանութիւնն թուի ինձ, փոխանակ ի հոգոյ : Տե՛ս յերես 19, տող 9 ի ստորէ. «Ի միոջէ հոգոյ են» : Տե՛ս ի հոգէ ի Գր. Սքանչելագործ, Ճառ ի Ծմն. Քրիստոսի, ըստ 2 Վիեննայի, ուր 2 Պարիսի ունի ի հոգոյ, Հանդէս Ամսօրեայ, 1912, Օգոստոս, 472, ծան. 106 տողին : (Գտի ի 10 Աւգոստոս 1912 :) :

23. «Ինքն պատեալ եւ փակ ունի ընդ իւրեւ զամենայն», եւ ի լուսանցին կը գրէք. «Փակ ունել անսովոր» : Այլ կայ եւ փակ առնել ի Զգաւն, 2, 120. «Փակ արասցէ [զ]դուռն բերանոյ իւրոյ ի բանից սնտեաց» : Կայ եւ «Զդուռն[ն] ի փակի ունէիմ» յԵղիշէ, Յերեւումն Տեառն աշակերտաց, 310 : Իսկ «Փակ իցէ դուռնն» ի Ղազար Փարպեցի, Պատմութիւն, ա տպ., 317, ուղղելի է փակիցի :

Երես 15.

24. «Տնկակիցք եւ համագինք արարածոց» . եւ ի լուսանցին կը գրէք. «Ոսկեղարու անսովոր (համագն) . համագուն կայ յՈսկ., Մտք.» : Ես կարծեմ թէ եզակի ուղղականն է Համագն, (ինչպէս քաղաքագն, Յովհ., Դ, 46, սեռական քաղաքագին, Կորին, Վարք Մաշտոցի, 4) . յոքնականն է Համագունք, (ինչպէս Արքայագունք յԱզաթ., 571) . հայցական գհամագունս յՈսկ., Մտք. 2, 95. որոյ եզակի ուղղականն ո՛չ է Համագուն, ինչպէս կը համարի Նոր Հայկազեանն, որ եւ սխալ կը նշանակէ «Ոսկ. Մտք., Բ, 34» : Թագաւորագուն, Համագուն, Հայկագուն անծանօթ են Ոսկեղարու, եւ կը գտնուին առ Յովհաննու Դրասխանակերտացոյ : Իսկ Համագինք, փոխանակ Համագունք, նոյնպէս ուղիղ կը համարիմ, եւ թերեւս ի թղթոյս Աթեղահայի ուսած է Եսայի Նչեցի ի Մեկնութեան Եզեկիէլի. «Եւ սոքա համագինք նոցին» : Կայ եւ Վեհագն,

վեհագինք յէ դարու, յԱնձինքն Հոգիսմեանց Կոմիտաս կաթողիկոսի, ի տանն «Իւծեալըք մաշեցան» : Ունի եւ Գրիգոր Մաղիսարոս Դիւցազն, դիւցազինք, գրիւցազինս ի Թղթիմ առ Գագիկ՝ որդի Աբասայ : (Իմ ընդօրինակութիւն թղթոց Մաղիսարոսի, 316 :) *

25. «Յորժամ հայրիցիս ընդ չափ թանձրութիւն եւ սեղմութիւն արարածոց» . եւ ի լուսանցին կը գրէք. «Չափ ածականաբար, կամ «չափ թանձրութեան եւ սեղմութեան արարածոց» : Երկրորդ կարծիքը է եւ ինձ ընդունելի, թանձրութեան եւ սեղմութեան :

26. «Ունիս օրինակ շունչ» : Գրել, «աւրինակ [զ]շունչ» : (Գտի ի 10 Դեկտ. 1908 :) :

Երես 16.

27. «Իսկ եւ իսկ անդ հասանեմք... եւ թէ դէպ լիցի անդ երթալ» : Ուղղել երկիցս անդ[ր] :

Երես 17.

28. «Զի սոքա անգննիմք են [.] եւ նոքա անդննելիք. սոքա երեւելիք [.] եւ նոքա աներեւոյթք. սոքա անցանելոցք [.] եւ նոքա առանց անցանելոյ» : Իմաստն կը պահանջէ զ'անգննիմք փոխել ի քննելիք (կամ գննելիք) . տե՛ս յերես 16, տողք 2—3 ի ստորէ. «անքնինս եւ քննելիս, աներեւոյթս եւ երեւելիս» . դարձեալ յերես 18, «ոչ են երեւելիք եւ քննելիք... արարածս անքննինս եւ քննելիս» :

Երես 20.

29. «Եւ նովին առաքինանան եւ փառաւորին, կամակարանան եւ անկանին» . եւ ի լուսանցին կը գրէք. «Ոչ յիշի կամակարանալ» : Այս եւս, նման 18-ր թուոյն, սխալ միաւորութիւն է երկու բառիցն կամ եւ տրկարանան. Ա եւ Տ բազում ուրեք այլ ընդ այլոյ կը գրուին ի Զեռագիրս. քանի մի օրինակներ վաղ իսկ նշանակած եմ յիմ «Տեղեկութիւնք ի գիրս Պատմութեան Ստեփանոսի Տարօնեցոյ՝ Ասողիկ կոչեցելոյ», Մոսկուա,

* Ընդօրինակութիւնը նորայրի դիւանում է այժմ (Մ. Մ.) :

1889, յերեսս 21—22)* : Ուղղել կամ տկարանան, ինչպէս կը պահանջէ կարգ բանին :

Երես 21.

30. «Որ ոչ վայելէ արդարակշռիչ ստուգութեան նորա» . եւ ի լուսանցին կը գրէք. «Չյիշի յոսկեղարու» : Կայ Արդար կշռիչ յեւթաղի Աղերսիմ, 1223 ա. «Զի եթէ այսպէս զիշուռն ունիցիս, արդար կշռիչ կենաց աշխարհիս լինիցիս» : Կայ եւ կշռիչ յԱզաթ., 78, յեւազր, 87 : Անանուն Արծրունին ի Ժ դարու՝ ըսած է Արդարակշռիչ կշռիչ յերես 342 : Փոխանակ Արդարակշռիչ ստուգութիւն (Աստուծոյ)՝ Եփրեմի թարգմանիչն, Թագ., 411, ըսած է Արդարակշռ ստուգութիւն. «Վասն զի գիտէր նա (Դաւիթ) եթէ Աստուած արդարակշռ ստուգութեամբն իւրով առ յանցաւորս անդր գումարէ զպատիժս պատուհասից» . (յաւելի ի 4 Փետրուարի 1909) . յորմէ Պիտ. 2, 4, 463 (6 Փետրուար 1909) :

Երես 22.

31. «Զի զարդարան նովաւ զտէ [.] եւ գտուրքն ի նորա բովսն քննէ եւ պարզէ» : Ուղղել գտուրք[ս]ն :

Երես 23.

32. «Որպէս ոմանք ի նմանէ ցուցանելոյ ասացին» : Այս՝ սխալ անջատումն է մի եւ նոյն բառին, ուր Թիւքն 18 եւ 29 սխալ միաւորութիւնք են երկու այլեայլ բառից : Ուղղել ի նմանեցուցանելոյ :

Երես 24.

33. Յետ վերջին բառիցն «փչէր շունչս եւ հաստատէր», դնել... եւ գրել ի ծանօթութեան. «Պակասէ կատարած թղթոյս. Զեռագիրն ունի. «Փչէր շունչս եւ հաստատէր. Գրիստոս Աստուած մեր. նմա փառք յաւիտեանս ամէն» (1 Փետրուար 1909) :

Վեներիկ, Santi'Angelo, Ponte dei Frati, 3536, 1908 Դեկտեմբեր 14, 15. 1909 Յունուար 26, 30, 31. Փետրուար 1, 2, 3 :

ՆՈՐԱՅՐ Ն. ԲԻԻԶԱՆԴԱՅԻ

* Լոյս է տեսել «Հանդէս դրականական եւ պատմական» հանդէսի էջ 291—332-ում : Հեղինակը նշել է հաւանաբար առանձնատիպի էջերը (Մ. Մ.) :